

3 Тертычный, А. А. Очерк / А. А. Тертычный // Жанры периодической печати. – М. : ЗАО Издательство “Аспект Пресс”, 2014. – С. 269–291.

4 Багдановіч, М. Белорусское возрождение / М. Багдановіч // Поўны збор твораў : у 3 т. / М. Багдановіч. – 2-е выд.– Мінск, 2001. – Т. 2 : Мастацкая проза, пераклады, літаратурныя артыкулы, рэцэнзіі і нататкі, чарнавыя накіды. – С. 257–285.

УДК 821.161.3-193`06-055.2

М. І. КІРУШКІНА
(г. Гомель, ГДУ імя Ф. Скарыны)

ВЕРШАВАНАЯ МІНІАЦІОРА Ў ТВОРЧАСЦІ СУЧАСНЫХ ПАЭТАК

У артыкуле аналізуецца жанравая спецыфіка сучасных лірычных тэкстаў, аўтарам якіх з’яўляецца жанчына. У паэзіі пачатку XXI ст. папулярным стаў працэс мінімізацыі мастацкіх форм. Вершаваныя мініацыоры В. Аксак, В. Куставай, Н. Кудасавай, В. Гапеевай характарызуюцца найбольшай ступенню рэалізацыі суб’ектыўнага пачатку, эксперыментам, сінтэзам розных стылістычных прыёмаў. Устойлівая суадносінны зместу, інтуіцыі аўтара, рэфлексіі чытача складаюць паэтычную структуру тэкстаў.

У жаночай паэзіі пачатку XXI ст. выяўляецца такая адметнасць, як спалучэнне асацыяцый і слоў як графічных носьбітаў эмоцый у кантэксце адной мастацкай формы. У вершаванай мініацыоры рэалізуецца ўласная светапоглядная сістэма жанчын-творцаў. Лірычныя творы паэтак (В. Куставай, Н. Кудасавай, В. Гапеевай) вызначаюцца філасофскім зместам, які ўвасабляецца з улікам аўтарскіх інтэнцый і жыццёвага погляду, і вобразнасцю, што садзейнічае з’яўленню множнасці інтэрпрэтацый у рэцыпіента.

У вершатворчасці В. Куставай рэалізуецца такая форма аўтарскай паэтычнай мініацыоры як “вершакоссе”. Гэта нерыфмаваныя тэксты ў два – пяць радкоў, у якіх перадаецца роздум і развагі паэты пра рэчаіснасць. Жаданні і мары аўтаркі, якія маюць глыбокі аксіялагічны змест, выяўляюцца ў наступным “вершакоссе”:

Хачу ў свет:

быць святлом

дзеля свету.

Жыццё чакае [1, с. 80].

Аб’ектам увагі паэты з’яўляецца як само жыццё, так і своеасаблівыя “парады” да яго “пражывання”. Мастацкая сэнсаўтваральная прастора тэкстаў патрабуе ад чытача імгненнай эмацыянальнай рэакцыі, паколькі міні-творы аўтаркі ўтрымліваюць глыбокі падтэкст, які раскрываецца праз звычайныя паэтычныя вобразы – каласоў, дрэў, зор і інш. Што да структуры “вершакоссяў” В. Куставай, то можна вылучыць мініацыоры, якія маюць схему, адпаведную рэалізацыі аўтарскай ідэі:

1) паэтычныя тэксты, у якіх праз фактычны малюнак звычайных вобразаў ілюструецца паэткай нечаканая яго інтэрпрэтацыя. Так В. Кустава, гіпербалізуючы прыгажосць ранішняга мурогу, больш дакладна перадае асабісты адчуванні: “Вагкаваты мурог // падкупляе вока // цяжарнасцю-расой” [1, с. 79]. Звяртае ўвагу паэтыка і на плямышны на каласах і сцяблінах:

Пачварныя шнары

на каласах жыта

і сцяблінах лёну [1, с. 79].

Відавочная аўтарская алюзія на складаныя моманты чалавечага жыцця: у душы кожнага з нас ёсць свае шнары.

2) “вершакоссі”, у якіх адлюстраваны развагі аўтаркі і змешчаны вынікі. Паэтка, шукаючы адказы на складаныя пытанні нашага жыцця, прапануе рэцыпіенту даволі ілюзорна-рэалістычную версію: “Шчырасцю не гандлююць – // ашчадна выдаюць // па квітках” [1, с. 79]. Міні-вершы В. Куставай валодаюць інтуітыўна-паэтычным адчуваннем праяў рэчаіснасці.

Мастацкая спецыфіка мініяцюр В. Гапеевай звязана з модусам самавызначэння аўтара: пазіцыя суб’екта выяўляецца шляхам ужывання займеннікавых форм “я / мне / мой”. У аснове эстэтычнага зместу вершатэкстаў мастацкі вымысел, асацыяцыі і адчуванні (думкі) паэткі. В. Гапеева ілюструе ўласныя развагі: “куды мне спрачацца з жоўтымі сьлівамі // што растуць на тваёй радзіме // колер мой іншы” [2, с. 38]. На лаканізм і дакладнасць мініяцюры ўплывае не толькі спецыфіка адметнага мыслення аўтаркі, але і інтанацыйная структура тэксту. Твор пабудаваны па схеме: пытанне – адказ (прычына або вынік). Неабходна адзначыць, што нягледзячы на адсутнасць графічных знакаў прыпынку, арганізацыя лексічных адзінак не замянае рэцыпіенту зразумець ідэйны змест. Наступнае двухрадкоўе структурыруецца па прынцыпе супрацьпастаўлення. У творы канфрактуюць рамантычныя ўяўленні лірычнай гераіні і рэальнасць: “шукала белую радзімку ў стозе сена // а знайшла голку” [2, с. 39]. Погляд паэткі сфакусаваны на простых жыццёвых сітуацыях. Дадзены тэкст мае алегарычны сэнс: “стог сена” – жыццё ва ўсіх яго праявах, “белая радзімка” – святло (станоўчыя падзеі), “голка” – цемра (жыццёвыя выпрабаванні). Аб’ектыўны характар мініяцюры-малюнка ствараецца пасродкам ужывання паэткай кантэкстуальных антонімаў (матыль-дракон):

такі непрыкметны
чырвоны матыль
на чырвоным драконе [2, с. 50].

Тэкст характарызуецца эстэтычнай умоўнасцю і скандэсаванасцю на канкрэтных вобразах. Але паэтка звяртае ўвагу чытача на свой message-асацыяцыю: аднолькавасць колеравай гамы (чырвонай) садзейнічае з’яўленню адпаведнага ўражання пры сузіранні прыгожага.

У творчасці Н. Кудасавай вылучаюцца мініяцюры, якія маюць структурную арганізацыю ў два або тры паэтычныя радкі. У гэтых вершатэкстах таксама прысутнічае паслядоўнасць у “расшыфроўцы” аўтарскай ідэі. Жыццёвы і адначасова арыгінальны погляд дэманструе Н. Кудасава ў асэнсаванні вобраза вясны як пары кахання і пачуццяў: “Вясна. // Вуснам // Цесна” [3, с. 5]. У вершатэксце толькі адно ключавое слова “вясна” “разгортвае” змястоўную лінію аўтарскіх думак – ідэю аб уваскрашэнні пачуццяў. Сэнс не толькі жыцця чалавека, але і асабісты стан паэтка раскрывае з дапамогай ужытай у тэксце запазычанай словаформы: “Sum – // Сум” [3, с. 14]. Ідэя тэксту адкрытая, бо залежыць ад дакладнай інтэрпрэтацыі значэння слова “sum”, паколькі ў англійскай мове лексема абазначае “сума, колькасць”, а ў лацінскай – гэта няправільная форма дзеяслова са значэннем “esse” – “быць, існаваць, жыць”. Таму і аўтарскі вынік мае права на існаванне: такім чынам Н. Кудасава падкрэслівае стан суму лірычнага суб’екта. Сутнасць жыццёвых вымярэнняў аўтаркі рэалізуецца ў наступным двухрадкоўі: “крок за крокам // іду ў шматкроп’е...” [3, с. 15]. Мастацкае ўвасабленне шматкроп’я як стылістычна-эмацыянальнага графічнага знака падкрэслівае аўтарскія думкі аб нечым незавершаным, перарваным.

Н. Кудасава, рэалізуючы ўласны творчы вопыт, акцэнтуюе ўвагу на жанравай спецыфіцы лірычных тэкстаў ужо ў адным з вершаў: “вершалінаў вершалініі – // соснаў распачнае sos – // я самотаю птушынаю // чую рытмаў вашых рост. // Як жукамі-караедамі // словы пад карай свярбяць <...>” [4, с. 3]. Пошук і эксперымент спрыяюць таму, што ў творчасці паэткі вылучаюцца вершы, якія ўяўляюць сабой “лірычнае злучэнне” пэўных сэнсавых і сінтаксічных перыядаў, у якіх думкі аўтара рэалізуюцца лінейна, а ў апошніх паэтычных радках вершаванай мініяцюры змяшчаецца філасофскі вывад. Глыбакадумныя развагі Н. Кудасавай паэтапна прадстаўлены ў наступным лірычным тэксце:

ілбом
выпіваю сцяну
нагбом
мокражылле цягну
з нутра
беспрытульны калос [4, с. 14].

Філасофска-эстэтычны погляд паэткі адлюстраваны ў словах: “пара // распранацца да слёз” [4, с. 14]. Паміж вершаванымі радкамі ўзнікаюць лагічныя сувязі, якія спрыяюць змястоўнаму нападуненню твора. Паэтычная арганізацыя тэксту ўказвае на тое, што яго жанравае вызначэнне – гэта “вершалінія”. Мініяцюра заснавана на рэфлексійнасці, уласным жыццёвым вопыце аўтаркі. “Вершалініі” Н. Кудасавай – гэта лірычныя нерыфмаваныя тэксты з паслядоўным паэтычным выкладаннем думак аўтара, дзе кожны радок у вершы з’яўляецца лагічным працягам наступнага.

Улічваючы “правіла”, што жанр – гэта “фіксаваная” мастацкая форма, разгледзім паэтычныя трохрадкоўі В. Аксак “Проста быць тут”. У міні-вершах паэткі рэалізавана своеасаблівая “мадэль свету”. Тэксты характарызуюцца дакладнай структурнай аформленасцю, паэтычнай стрыманасцю і філасофскім зместам, падмацаваным аўтарскай назіральнасцю ў рэпрэзентацыі рэчаіснасці. Рамантычнасць, жывапісныя малюнкi, эмпірычныя адчуванні аўтара арганічна рэалізуюцца ў мініяцюрах, якія нагадваюць манаграфічныя “канструкцыі”. Сярод спосабаў (паэтычных схем) паэтычнай арганізацыі тэкстаў В. Аксак вылучаюцца наступныя:

1) дэфініцыя – вынік. У мініяцюры аўтарка падае значэнне спалучаных вобразаў. Матыў роднасці, адданасці цэласна ўвасабляецца праз фларальны сімвал:

Рукі,
параненыя ружамі, –
кровазьмяшчэнне крэўных [5, с. 52].

Цікавым падаецца меракаванне паэткі пра наступствы балючых “пацалункаў” ружы. Крэўнасць – паняцце сакральнае, паколькі выяўляе глыбокія сувязі паміж людзьмі. Прадугледжаным здаецца вынік-асацыяцыя пра адчувальны восеньскі надыход: “Кава гусьцее на дне філіжанкі, // мацнее бальсан у халодным кілішку – // адзінотная восень” [5, с. 53]. Кава атаясамліваецца з развагамі, гэта своеасаблівая канстатацыя адасобленасці, пакінутасці.

2) дэфініцыя паняцця (вобраза). В. Аксак тлумачыць значэнне некаторых вобразных лексем: “Распусьніца – // ад дзеяслова “распусціцца”: // здольнасць кветкі й жанчыны” [5, с. 52]. Паняцце мае як паэтычнае прамое, так і пераноснае значэнне. Эстэтычнае ўражанне ад тэксту грунтуецца на эфекце мастацкай умоўнасці: паэтка тлумачыць значэнне слова, звяртаючыся да якасцей жаночай прыроды.

3) супрацьпастаўленне. У трохрадкоўі В. Аксак – мастацкая апазіцыя фларальных вобразаў. Паэтка суадносіць узроўні важнасці і каштоўнасці кветак: “Гартэнзіі – гонар і годнасць году – // адкрасавалі, // толькі рэтра цяпер – хрызантэмы” [5, с. 53].

4) параўнанне. У мініяцюрах аўтарка выкарыстоўвае параўнальны зварот, каб стварыць вобразнае значэнне прадмета: “Лісьцік пажухлы на ліпе – // як пудра няўмелай рукою // на стомленым твары” [5, с. 53]. Дамінантнымі асаблівасцямі вершаў В. Аксак з’яўляюцца разважанні, вобразнасць, строгае “паэтычнае будова”.

Такім чынам, у сучаснай жаночай паэзіі вершаваная мініяцюра – гэта нерыфмаваныя тэксты, у якіх праз вядомыя рэчы і вобразы рэалізуецца філасофскі змест, спалучаны з аўтарскімі эмацыянальнымі інтэнцыямі.

Спіс літаратуры

- 1 Кустава, В. Каб неба сагрэць... : вершы / В. Кустава; прадм. Р. Барадуліна. – Мінск : Мастацкая літаратура, 2004. – 87 с.
- 2 Гапеева, В. Няголены ранах / В. Гапеева. – Мінск : Логвінаў, 2008. – 56 с.
- 3 Кудасава, Н. Лісьце маіх рук : паэзія / Наста Кудасава. – Мінск : Логвінаў, 2006. – 76 с.
- 4 Кудасава, Н. Маё невымаўля : вершы / Н. Кудасава. – Мінск : Кнігазбор, 2016. – 116 с.
- 5 Аксак, В. Ружоўніца / В. Аксак. – Мінск : Логвінаў, 2008. – 72 с.

УДК 821.161.3

П. Р. КОШМАН
(г. Мазыр, МДПУ імя І. П. Шамякіна)

ТЭМАТЫЧНАЯ І БІЯГРАФІЧНАЯ ПРАСТОРА АЛЬМАНАХА “RUBON”

У артыкуле даследуецца змест альманаха “Rubon” на прадмет выяўлення ў ім беларускага і інфлянцкага ўплываў. Аналіз праграмных тэкстаў выдання і іх рэцэпцыі ўказвае на наяўнасць розных падыходаў да вызначэння той прасторы, якую прадстаўляў альманах. Дзецца характарыстыка вобраза наддзвінскага краю ў канцэпцыі выдання, раскрываюцца акалічнасці з’яўлення беларускай тэмы на старонках выдання. Вызначаюцца суадносіны асноўных рэгіянальных вобразаў “Rubona” праз лакалізацыю зместу публікацый і звестак аб жыцці іх аўтараў. На аснове атрыманых дадзеных вызначаюцца абсягі тэматычнай і біяграфічнай прасторы альманаха.

Вылучэнне вобраза Беларусі, прызнанне за прасторай пражывання беларускага этнасу гісторыка-культурнай адметнасці і каштоўнасці пазначае ў гісторыі айчынай літаратуры пачатак працэсу ўяўлення беларусамі сваёй агульнай радзімы. Каардынаты гэтай зыходнай кропкі самапазнання ў часавым вымярэнні знаходзяцца ў 30-40-ых гадах XIX ст., а ў геаграфічных абсягах указваюць на так званыя беларускія губерні – Магілёўскую і Віцебскую. Менавіта ў гэтым часе і на гэтай тэрыторыі склаліся ўмовы для канстрування беларускага наратыву, узнікла сітуацыя, калі межы згаданых правінцый паспрыялі абгрунтаванню мясцовай самабытнасці і задалі асобны *беларускі* фармат яе апісання.

Цікавасць тутэйшых пісьменнікаў да свайго краю, імкненне да спасціжэння яго ўнікальнасці садзейнічала фарміраванню ў тагачаснай літаратуры пэўнага кола тэм і праблем, звязаных з рэчаіснасцю Беларусі, а ў далейшым – і адмысловых сродкаў іх актуалізацыі. Беларуская тэма паступова пашыраецца на старонках перыядычнага друку і, урэшце, увага да яе набывае мэтанакіраваны характар. Адным з першых прыкладаў калектыўнай увагі да беларускай тэмы даў альманах “Rubon”. Пад такой назвай на працягу з 1842 па 1849 год выйшла 10 нумароў, якія змяшчалі найперш матэрыялы, звязаныя з тагачаснай Віцебскай губерняй, або прадстаўлялі творчасць яе жыхароў. Тэрытарыяльны прынцып адбору матэрыялаў меў для ініцыятараў “Rubona” канцэптualaе значэнне. “Праца невялікай колькасці людзей амаль з адной толькі правінцыі, так бы мовіць, вянок самародных кветак, сарваных на берагах Дзвіны” [1, с. V] – такая характарыстыка выданню давалася ў прадмове да яго першага тому. Аўтар гэтых слоў, выдавец альманаха К. Буйніцкі тут жа пазначаў у якасці мэтавай аўдыторыі “Rubona” найперш сваіх землякоў, якім прапаноўваў даць “карысныя забаўкі” і сярод якіх спадзяваўся адкрыць новыя таленты.

Вызначальнай характарыстыкай тэрыторыі, якая дала плён ініцыятыве альманаха, была гістарычная мяжа Беларусі і Інфлянтаў, суседства беларускага і латышкага народаў. Фактар памежжа непасрэдна адбіўся на змесце выдання і абумовіў фарміраванне некалькіх